

Slachtoffers van criminaliteit

Een inleiding in de victimologie

TOM DAEMS*

K. Wittebrood, Boom Juridische Uitgevers, Den Haag, 2007, 244 p.

Slachtoffers van criminaliteit. Een inleiding in de victimologie is een nieuwe titel in de reeks criminologische studieboeken van Boom Juridische Uitgevers. Nu het Nederlandse criminologische onderwijs sinds enkele jaren in de lift zit, is zo'n reeks geen overbodige luxe. Misschien zou ook de Vlaamse criminologie gebaat kunnen zijn met een vergelijkbaar initiatief tot systematische en de universiteitsgrenzen overstijgende krachtenbundeling. In *Panopticon* werden de afgelopen jaren het handboek *Methoden en technieken van onderzoek in de criminologie* van Catrien Bijleveld en de driedelige uitgave *Basisteksten in de criminologie* onder redactie van Gerben Bruinsma, Wim Huisman en René van Swaaningen reeds besproken, respectievelijk door Lieven Pauwels & Paul Ponsaers (*Panopticon* 5/2005) en Kristel Beyens (*Panopticon* 4/2007). De keuze om de reeks verder aan te vullen met een victimologisch handboek ligt voor de hand.

De auteur Karin Wittebrood is werkzaam bij het Sociaal en Cultureel Planbureau in Den Haag en verricht al vele jaren onderzoek naar slachtofferschap en onveiligheidsbeleving. Wittebrood publiceert regelmatig in vaktijdschriften en andere wetenschappelijke kanalen. Voor het boek maakte ze dankbaar gebruik van haar vroegere werk: in de literatuurlijst kan de lezer niet minder dan 32 publicaties terugvinden waar ze haar naam aan verbonden heeft. Het boek zelf is een bewerking van een eerder verschenen publicatie.¹ Het omvat dertien hoofdstukken die telkens openen met een korte inleiding en afsluiten met een samenvatting. Aan het boek is tevens een website verbonden waar cijfergegevens en andere achtergrondinformatie teruggevonden kunnen worden. Het gebruik van een website laat toe om die informatie in de toekomst verder aan te vullen. Wie het boek op de trein of ver van een internetverbinding leest kan dit misschien wat vervelend vinden, maar in het licht van de voortdurende toestroom aan nieuwe cijfergegevens is de combinatie van een gedrukte versie en website zeker toe te juichen.

In het eerste inleidende hoofdstuk gaat Wittebrood in op wat ze onder 'slachtoffers van criminaliteit' verstaat en presenteert en evalueert ze de belangrijkste databronnen. In het volgende hoofdstuk besteedt ze aandacht aan de strafrechtelijke keten - vanaf het moment dat burgers slachtoffer worden tot de afhandeling van een zaak door de rechter - en kijkt ze naar de rol van slachtoffers, politie, openbaar ministerie en rechterlijke macht bij diverse meldings-, aangifte- en andere selectieprocessen. Die strafrechtelijke keten vormt ook de leidraad voor de verdere opbouw van het boek: naarmate we verder vorderen in het boek versmalt ook de trechter. De hoofdstukken drie t.e.m. zes zijn gewijd aan de beschrijving van de aard, omvang en ontwikkeling van het slachtofferschap en de bespreking en empirische toetsing van verschillende theorieën ter verkla-

* (Postdoctoraal onderzoeker Onderzoeksfonds K.U.Leuven, Instituut voor Strafrecht en Leuven Instituut voor Criminologie.

1 Deze studie met als titel *Slachtoffers van criminaliteit. Feiten en achtergronden* kan integraal en gratis gedownload worden op de webpagina van het SCP: <http://www.scp.nl/publicaties/boeken/9037702325.shtml>.

ring van victimisering. De twee volgende hoofdstukken gaan in op aangifte van misdrijven bij de politie en de rechterlijke afhandeling. In hoofdstuk negen kijkt ze naar de angst om slachtoffer te worden. De hoofdstukken tien t.e.m. twaalf behandelen het beleid ten aanzien van slachtoffers. Wittebrood kijkt daarbij in het bijzonder naar gelegenheidsbeperkende strategieën. Het boek wordt afgesloten met een samenvattend hoofdstuk dat ook aanbevelingen bevat voor toekomstig onderzoek.

Het boek is rijkkelijk gestoffeerd met empirisch materiaal en in een toegankelijke wijze geschreven. Als een inleiding tot de kwantitatieve kijk op slachtofferschap en als een overzichtswerk van beschikbare empirische studies is het zonder meer geslaagd en, vanuit Belgisch oogpunt bekeken, ook wel benijdenswaardig. Nu de pioniersstudie *De achterkant van de criminaliteit* van Tony Peters en Johan Goethals al vijftien jaar achter ons ligt, is er ook in ons land behoefte aan een systematisch samenbrengen van theorie, beleidsontwikkelingen en empirisch onderzoek rond slachtofferschap. Het boek *Het slachtoffer van criminaliteit: tussen perceptie en realiteit?* dat in 2006 voortvloeide uit de Gentse postacademische vormingscyclus vult het gat wel ten dele, maar zou verder uitgewerkt kunnen worden naar een volwaardig victimologisch handboek.

Ceci n'est pas une victimologie?

Na het lezen van het boek zit ik echter met één fundamentele vraag: is dit wel een inleiding tot de victimologie? In haar voorwoord dankt Wittebrood de docenten van de Nederlandse opleidingen voor hun suggesties om de oorspronkelijke SCP publicatie te 'bewerken' tot een 'inleiding in de victimologie' (p. 6). Wie het boek naast de oorspronkelijke SCP publicatie legt (zie noot 1), zal echter moeten vaststellen dat er niet veel veranderd is: de opbouw en tekst loopt geheel gelijk aan de SCP publicatie. De belangrijkste bewerking, zo lijkt het, is de wijziging van de ondertitel van 'Feiten en achtergronden' naar 'Een inleiding in de victimologie' en daar knelt het schoentje: de nieuwe ondertitel dekt de lading niet langer.

Wittebrood stelt dat ze met het boek een *state of the art* wil geven van de huidige kennis over slachtoffers van criminaliteit (p. 14), maar dit is niet noodzakelijk hetzelfde als een inleiding tot de victimologie. In het eerste hoofdstuk licht ze kort toe dat het voorwerp van haar boek zich beperkt tot individuele burgers die slachtoffer zijn van misdrijven gepleegd door andere burgers (pp. 14-15). Het boek gaat ook sterk de cijfermatige toer op en leunt in hoge mate aan bij bepaalde in de kwantitatieve criminologie gangbare theoretische modellen, zoals de leefstijltheorie en de routineactiviteitentheorie. Van een boek dat de ambitie heeft om een inleiding tot de victimologie te zijn - en dus onbeschreven blaadjes met een studiedomein wil laten kennismaken - zou men toch meer mogen verwachten. Een inleiding tot de victimologie die (massa-)victimisering door overheidsambtenaren of autoritaire regimes, door ondernemingen, door georganiseerde groeperingen, enzovoort buiten beschouwing laat, is al te selectief. Er wordt ook relatief weinig aandacht besteed aan de geschiedenis en de ontwikkeling van de victimologie. Zo blijven de feministische, kritische, radicale en interactionistische victimologie onvermeld. Ook de spanning tussen een wetenschappelijke en een humanistische victimologie, die de ganse geschiedenis van de discipline dooradert en door auteurs als Ezzat Fattah en Donald Cressey scherp aan de orde werd gesteld, komt niet aan bod. Hetzelfde geldt voor de pittige discussies over de zin en onzin van de victimologie als een discipline die zelfstandig is ten aanzien van de criminologie. Het vraagstuk waar de recente aandacht voor slachtoffers en slachtofferschap vandaan

komt, wordt evenmin aangesneden. Dit betekent dat de morele, sociale, culturele, politieke en economische voedingsbodem van slachtofferaandacht onaangeroerd blijft. Om al die redenen is de ondertitel van het boek misleidend: docenten en studenten die met dit boek aan de slag gaan krijgen een partieel beeld van de victimologie. Eigenlijk kan het boek op twee manieren gebruikt worden: nieuwkomers kunnen het lezen als een inleiding tot een *bepaalde* strekking binnen de victimologie of criminologie; criminologen geïnteresseerd in kennissociologische vraagstukken kunnen het lezen als een illustratie van hoe een welbepaalde vorm van criminologiebeoefening die vandaag de dag immens populair is, haar stempel drukt op het didactisch instrumentarium. Deze opmerkingen doen echter geen afbreuk aan de waarde van het boek van Wittebrood voor het criminologisch onderwijs: als inleiding tot de victimologie schiet het tekort, maar als introductie tot (vooral Nederlandse) bronnen, cijfergegevens en kwantitatief empirisch onderzoek naar slachtofferschap en onveiligheidsbeleving kan het zeker een belangrijk hulpmiddel zijn. Laat ons hopen dat het handboek ook op die manier gebruikt zal worden.